

Gramatika, logika, mysl

Mojmír Dočekal

2025-09-17

ÚJABL, MUNI

- introduction

Introduction

- introduction
- advanced class

Introduction

- introduction
- advanced class
- the relationship between formal semantics and thinking

Introduction

- introduction
- advanced class
- the relationship between formal semantics and thinking
- semantics of natural language expressions denoting pluralities

Introduction

- introduction
- advanced class
- the relationship between formal semantics and thinking
- semantics of natural language expressions denoting pluralities
- at-issue/non at-issue meaning

Introduction

- introduction
- advanced class
- the relationship between formal semantics and thinking
- semantics of natural language expressions denoting pluralities
- at-issue/non at-issue meaning
- formal linguistics

Introduction

- introduction
- advanced class
- the relationship between formal semantics and thinking
- semantics of natural language expressions denoting pluralities
- at-issue/non at-issue meaning
- formal linguistics
- course credit: colloquium

- slidy cca měsíc vydrží tu:

- většina pravidel gramatiky (detekovatelných na chybách) se týká konfigurace (1-a), linearizace (1-b), použití správného elementu (1-c)

- (1)
- a. Zastřelil jsme slona v pyžamu.
 - b. *Já nejsem přišel.
 - c. ryb-ář vs. *ryb-i-tel

- ale přirozený jazyk velmi často nesignalizuje významové nuance
 – (2-a) vs. (2-b), (2-c)- Russell, Wittgenstein, ...: teze o tom, že přirozený jazyk je zavádějící, a proto musíme vytvořit formální jazyk, který bude přesně vyjadřovat význam a nedovolí dělat významové chyby

(2)	a.	Každý student přišel.	každý student(přišel)
	b.	Petr přišel.	přišel(Petr)
	c.	Jebavý byl Březina.	$a=b$
	d.	Jebavý byl básník.	$j \in \{...\}$

- ale rozdíl mezi anaforami a zájmeny je přesně tím místem gramatiky (vedle např. NPI), kde morfo-syntax velmi přesně signalizuje významové nuance

- (3)
- a. Petr_i se_i oholil.
 - b. Petr_i ho_{*i/j} oholil.
 - c. *Se viděl(o) Petra.

- ale rozdíl mezi anaforami a zájmeny je přesně tím místem gramatiky (vedle např. NPI), kde morfo-syntax velmi přesně signalizuje významové nuance

- (3)
- a. Petr_i se_i oholil.
 - b. Petr_i ho_{*i/j} oholil.
 - c. *Se viděl(o) Petra.

- Teorie vázání (jiný předmět)

- NPI: standardní teorie (klasický článek Ladusaw 1979):
markery usuzování

- (4) a. Všichni [studenti] přišli. \models Všichni [studenti z Prahy] přišli. ↓
- b. Někteří [studenti] přišli. $\not\models$ Někteří [studenti z Prahy] přišli. ↑
- (5) a. Všichni [studenti, kteří měli sebemenší tušení o logice,] přišli.
- b. *Někteří [studenti, kteří měli sebemenší tušení o logice,] přišli.

- NPI: standardní teorie (klasický článek Ladusaw 1979):
markery usuzování
- tzv. downward entailing contexts (monotonicita):

- (4) a. Všichni [studenti] přišli. \models Všichni [studenti z Prahy] přišli. ↓
- b. Někteří [studenti] přišli. \nmodels Někteří [studenti z Prahy] přišli. ↑
- (5) a. Všichni [studenti, kteří měli sebemenší tušení o logice,] přišli.
- b. *Někteří [studenti, kteří měli sebemenší tušení o logice,] přišli.

Intro

- mnoho sémantických komputací nemůže proběhnout bez kontextových informací:

- (6)
- a. určité popisy: *nejstarší Petrův syn*
 - b. vágní adjektiva: *vysoký*
 - c. modální slovesa: *muset*

- (7)
- a. pragmatika “před” vlastním sdělením
 - b. sémantický (doslovný, at-issue) význam
 - c. pragmatika “po” sdělení

Intro

- mnoho sémantických komputací nemůže proběhnout bez kontextových informací:

- (6)
- a. určité popisy: *nejstarší Petrův syn*
 - b. vágní adjektiva: *vysoký*
 - c. modální slovesa: *muset*

- několik důležitých témat

- (7)
- a. pragmatika “před” vlastním sdělením
 - b. sémantický (doslovný, at-issue) význam
 - c. pragmatika “po” sdělení

Intro

- mnoho sémantických komputací nemůže proběhnout bez kontextových informací:

- (6)
- a. určité popisy: *nejstarší Petrův syn*
 - b. vágní adjektiva: *vysoký*
 - c. modální slovesa: *muset*

- několik důležitých témat
- všechna se točí kolem speaker's meaning

- (7)
- a. pragmatika “před” vlastním sdělením
 - b. sémantický (doslovný, at-issue) význam
 - c. pragmatika “po” sdělení

- příklad:

- (8) Ten chlap, o kterém jsem ti říkal, je nebezpečný.
- a. “před”: znalost reference určitého popisu
 - b. doslovný význam
 - c. varování

Indexikalita a deixe

- (9)
- a. Já jsem nemocný.
 - b. On odešel.
 - c. Tohle prase je velké.

- příklad:

- (8) Ten chlap, o kterém jsem ti říkal, je nebezpečný.
- a. “před”: znalost reference určitého popisu
 - b. doslovný význam
 - c. varování

Indexikalita a deixe

- indexické výrazy: závislé svou referencí na situaci promluvy

- (9)
- a. Já jsem nemocný.
 - b. On odešel.
 - c. Tohle prase je velké.

- příklad:

- (8) Ten chlap, o kterém jsem ti říkal, je nebezpečný.
- a. “před”: znalost reference určitého popisu
 - b. doslovný význam
 - c. varování

Indexikalita a deixe

- indexické výrazy: závislé svou referencí na situaci promluvy

- (9)
- a. Já jsem nemocný.
 - b. On odešel.
 - c. Tohle prase je velké.

- klasické indexické výrazy: *já, ty, nyní, teď*

Presupozice

- základní literatura:

Presupozice

- základní literatura:

1. NESČ heslo Presupozice

<https://www.czechency.org/slovník/PRESUPOZICE>

Presupozice

- základní literatura:
 1. NESČ heslo Presupozice
<https://www.czechency.org/slovník/PRESUPOZICE>
 2. Stanford Encyclopedia of Philosophy heslo Presupposition
<https://plato.stanford.edu/entries/presupposition/>

Presupozice

- základní literatura:
- 1. NESČ heslo Presupozice
<https://www.czechency.org/slovník/PRESUPOZICE>
- 2. Stanford Encyclopedia of Philosophy heslo Presupposition
<https://plato.stanford.edu/entries/presupposition/>
- 3. Introduction to Presupposition (Yasu sudo)
https://www.ucl.ac.uk/~ucjtudo/SRS/Lecture_1.pdf

- “taken for granted”

(10) Petr zase přišel do práce pozdě.

(11) Přestalo pršet.

- a. doslovný význam (asercce): po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- b. presupozice (S^P): před okamžikem promluvy pršelo

- “taken for granted”

(10) Petr zase přišel do práce pozdě.

- presupozice jsou odlišné od vyplývání:

(11) Přestalo pršet.

- a. doslovný význam (asercce): po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- b. presupozice (S^P): před okamžikem promluvy pršelo

- “taken for granted”

(10) Petr zase přišel do práce pozdě.

- presupozice jsou odlišné od vyplývání:
- nicméně jsou specifickým typem vyplývání: (11-a) \models (11-b)

(11) Přestalo pršet.

- a. doslovný význam (asercce): po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- b. presupozice (S^P): před okamžikem promluvy pršelo

- “taken for granted”

(10) Petr zase přišel do práce pozdě.

- presupozice jsou odlišné od vyplývání:
- nicméně jsou specifickým typem vyplývání: $(11-a) \models (11-b)$
- vyplývání, která jsou brána jako daná

(11) Přestalo pršet.

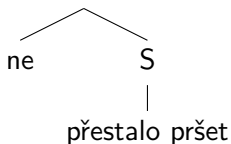
- a. doslovný význam (asercce): po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- b. presupozice (S^P): před okamžikem promluvy pršelo

- presupozice přežívají některá prostředí, typicky negaci:

(12) Nepřestalo pršet.

- a. \neg po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
b. S^P : před okamžikem promluvy přšelo

(13)

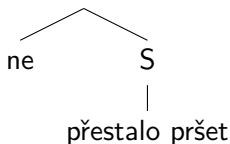

- presupozice přežívají některá prostředí, typicky negaci:
- negace zasahuje doslovný význam propozice (sémantika), ale ne presupozici (pragmatika)

(12) Nepřestalo pršet.

- \neg po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- S^P : před okamžikem promluvy přšelo

(13)

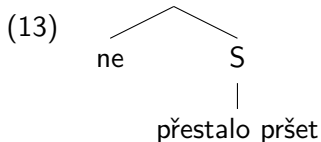

- presupozice přežívají některá prostředí, typicky negací:
- negace zasahuje doslovný význam propozice (sémantika), ale ne presupozici (pragmatika)

(12) Nepřestalo pršet.

- \neg po okamžiku promluvy už nepadaly z oblohy žádné kapky
- S^P : před okamžikem promluvy přšelo

- presupozice věty jsou zděděny její negací, zatímco entailmenty ne:

- další prostředí, která umožňují dědění presupozic:

(14) antecedent implikace:

Jestli Karel přišel zase pozdě do práce, tak ho vyhodí.

(15) modální slovesa:

Je možné, že Karel přišel do práce zase pozdě.

- další prostředí, která umožňují dědění presupozic:
- umožňují testovat, jestli daný význam je presupozicí

(14) antecedent implikace:

Jestli Karel přišel zase pozdě do práce, tak ho vyhodí.

(15) modální slovesa:

Je možné, že Karel přišel do práce zase pozdě.

(16) Vilda přestal mňoukat.

- další typy presupozicí:

- (17)
- a. Marie lituje, že snědla jablko.
 - b. Byl to Karel, kdo přinesl na večírek jablko.
 - c. Taky Karel snědl jablko. (+focus alternativy)
 - d. Každý student z Portugalska složil zkoušku.
 - e. Současný král Francie je holohlavý. (nejstarší syn, ...)
 - f. Dokonce i Karel má rád Marii.

Example sentence

Three students drunk five beers.

- a. distributive reading: $\forall x[Student(x) \rightarrow Drink(x, 5Beers)]$
- b. cumulative reading: $\exists X[Student(X) \wedge Drink(X, 5Beers)]$
- c. collective reading: improbable

- v různých jazycích různé strategie (reduplikace ve znakových jazycích nebo v jazycích jako Kaqchikel)

(18) Každý student dostal po dvou papírech.

- v různých jazycích různé strategie (reduplikace ve znakových jazycích nebo v jazycích jako Kaqchikel)
- ve slovanských jazycích často PP typu *po* + NumLoc

(18) Každý student dostal po dvou papírech.

- v různých jazycích různé strategie (reduplikace ve znakových jazycích nebo v jazycích jako Kaqchikel)
- ve slovanských jazycích často PP typu *po* + NumLoc

(18) Každý student dostal po dvou papírech.

- číslovka je závislá na svém antecedentu

Dependent indefinites

- experimental perspective

Bosnić, A., Spenader, J., & Demirdache, H. (2020). Dancing monkeys in Serbian and Korean—exhaustivity requirements on distributive share markers. *Glossa: a journal of general linguistics*, 5(1).

[link](#)

Henderson, R. (2014). Dependent indefinites and their post-suppositions. *Semantics and Pragmatics*, 7, 6-1.

[link](#)

Dependent indefinites

- experimental perspective

Bosnić, A., Spenader, J., & Demirdache, H. (2020). Dancing monkeys in Serbian and Korean—exhaustivity requirements on distributive share markers. *Glossa: a journal of general linguistics*, 5(1).

link

- theoretical/cross-linguistic perspective

Henderson, R. (2014). Dependent indefinites and their post-suppositions. *Semantics and Pragmatics*, 7, 6-1.

link

- sign languages

Kuhn, J. (2017). Dependent indefinites: the view from sign language. *Journal of Semantics*, 34(3), 407-446.

[link](#)